

Lietuviškasis da Vinčis – Jurgis Ambrozijus Pabrėža

Jurgis Ambrozijus Pabrėža OFS – vienas iškiliausių XIX amžiaus švietėjų, mokytojas, kunigas, garsus pamokslininkas, nuodėmklaudis, dvasios tėvas, Trečiojo ordino pranciškonas, dvasinio turinio knygų autorius, liaudies gydytojas, lietuvių botanikos tėvas, poetas, menininkas, žemaičių bendrinės kalbos kūrėjas, mokyklos, ugdyti rašomąją bendrinę žemaičių kalbą pradininkas, pirmojo lietuviško (žemaitiško) geografijos vadovėlio ir geografijos terminų autorius, švento gyvenimo žmogus. Jo pamokslai tebėra aktualūs šių dienų pasaulyje dvasine, socialine, istorine bei etnokultūrine prasme.

Tėvas Ambrozijus buvo nepaprastai universalus žmogus, neretai pavadinamas lietuviškuoju da Vinčiu, puikiai suderino mokslą ir tikėjimą bei teologines žinias. Domėjosi įvairiomis mokslo, meno, medicinos sritimis, naujienomis, bet tuo pačiu puikiausiai išmanė ir puikiai citavo daugybės Bažnyčios tėvų raštus. Nors mokslo ragavo ne labai daug (gimnazija, nebaigtos universiteto studijos, du metai seminarijos), tačiau žinių nuolat ir nepaliaujamai siekė savo jėgomis, pasižymėjo nepaprasta erudicija. Sakydamas pamokslus, klausydamas išpažinčių – gydė žmonių sielas, bet didelę savo laiko dalį skirdavo ir kūno ligų gydymui. Kretinga gali didžiuliu būdu būti čia gyveno ir amžino poilsio atgulė žmonių gyvenimuose stebuklus daręs nepaprastas, Dievo apdovanotas žmogus.

J. A. Pabrėža gimė 1771 m. sausio 15 d. Večių kaime, Lenkimų parapijoje, Kretingos apskrityje. 1785–1792 m. mokėsi Kretingos pranciškonų gimnazijoje. Vilniaus universitete studijavo istoriją, anatomiją, botaniką, chemiją, chirurgiją, fiziką, prigimtines teises ir teologijos dalykus, išmoko aštuonias kalbas. Mokslų nebaigė ištraukęs į Tado Kosciuškos vadovaujamą sukilimą. Grįžęs į Žemaitiją, 1794 m. tapo Varnių kunigų seminarijos klieriku, 1796 m. išventintas į kunigus. Jautė didelę atsakomybę už savo parapijiečių sielų išganymą, labai rimtai ir atsakingai ruošėsi pamokslams, nuodugnai studijavo šv. Raštą, įvairių šventųjų ir garsių

pamokslininkų veikalus, stengėsi pažinti tos vietovės, kurioje pamokslaus, žmonių gyvenimo būdą, išpročius, ydas, kad klausytojams pamokslas būtų aktualus ir suvokiamas. Kunigavo daugelyje žemaičių krašto parapijų: Šiluvoje, Raudėnuose, Tveruose, Kretingoje, Kartenoje, Plungėje. Liaudyje garsėjo kaip uolus, išmintingas išpažinčių klausytojas ir pamokslininkas, kurio pasiklausyti plaukė minios žmonių iš visų parapijų.

1816 m. gruodžio 7 d., būdamas 45-erių metų amžiaus, Jurgis Pabrėža įstojo į Kretingos Trečiąjį pranciškonų (tretininkų) ordiną, po metų iškilmingai davė amžinuosius įžadus, gavo tėvo Ambrozijaus (Ambraziejaus) vardą. 1821–1827 m. ėjo Kretingos vienuolyno pamokslininko pareigas, Kretingos gimnazijoje dėstė lotynų kalbą, gamtos mokslus, vėliau buvo paskirtas gimnazijos kapelionu. Žemaičių vyskupo pareigas einantis Juozas Chrizostomas Gintila kukliam tretininkui J. Pabrėžai buvo pasiūlęs eiti savo kapeliono ir sekretoriaus pareigas, tačiau šis garbingų pareigų atsisakė.

J. A. Pabrėža mirė 1849 metų spalio 30 dieną Kretingoje. Palaidotas Kretingos parapijos senosiose I kapinėse.

Šiandien apie Jurgį Pabrėžą daugiausiai rašoma, kaip apie botaniką, kurio darbai lietuvių-žemaičių kalba turi didžiausią išliekamąją vertę. Tačiau jo palikimas daug platesnis: apie 50 darbų botanikos tema, lotynų-lietuvių kalbų botanikos žodynas, augalų morfologijos

lietuvių terminų žodynas, apie 800 augalų rūšių herbariumas, pirmasis lietuvių kalba parašytas 166 psl. geografijos vadovėlis, geografijos terminų žodynas, 17 rankraščių, kuriuose aprašomos ligos, jų simptomai, gydymas, medicininių terminų žodynas, lotynų kalbos vadovėlis, apie 250 pamokslų visais žmogaus gyvenimo ir tikėjimo klausimais, savotiškas filosofinis veikalas „Ryžtai“, kuriame sisteminio savo gyvenimo principus. Jis mokėjo lotynų, graikų, lenkų, lietuvių, rusų, baltarusių ir vokiečių (šiek tiek) kalbas, skaitė daug įvairios literatūros ir užsirašinėjo visa, kas jį domino bei svarbius patarimus iš kitų mokslininkų darbų, taip pat kruopščiai užsirašinėjo savo atradimus.

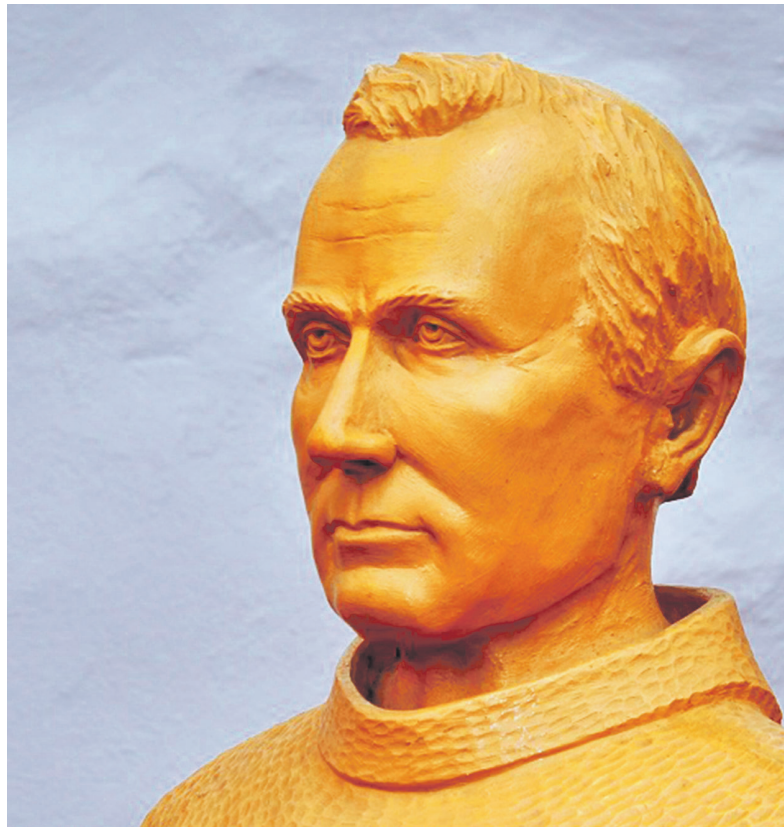
2008 m. Jurgio Ambrozijaus Pabrėžos „Taislius augyminis“ rankraštis buvo įtrauktas į UNESCO programos „Pasaulio atmintis“ Lietuvos nacionalinę registrą kaip nacionalinės reikšmės dokumentinio paveldo objektas.

XIX a. I pusėje Kretingos bernardinų vienuolyne kun. J. A. Pabrėža su mokiniais (Simonu Grosu, Juozapu Butavičiumi, Simfronijumi Žabakevičiumi) žemaičių kalbos pagrindu sukūrė lietuvių bendrinės kalbos projektą – Neformalią lituanistinę bendrinės kalbos mokyklą, kuri savo mastu neturėjo lygių Lietuvoje. Deja, šios idėjos nebuvo įgyvendintos. 2019 metų rugsėjį šiai Neformaliai lituanistinei kalbos mokyklai įteiktas UNESCO Lietuvos nacionalinio dokumentinio paveldo registro „Pasaulio atmintis“ liudijimas.

2005 metais J. Pabrėža, kartu su Kretingos įkūrėju Jonu Karoliu Chodkevičiumi bei Kretingos savininku, pirmosios vidurinės mokyklos įkūrėju, mūrinės statybos mieste pradininku Ignacu Jokūbu Masalskiu tapo pirmaisiais Kretingos rajono Garbės piliečiais.

Žemaičiai iki šių dienų Jurgį Pabrėžą prisimena ir gerbia kaip švento gyvenimo žmogų, jautriai sielų kūno ir sielos gydytoją. Vėlinių dieną jo kapo koplytėlė skęsta žvakelių jūroje. Žmonės prie kapo ateina pasimelsti, paprašyti užtarimo ligose ir kasdieniuose dalykuose.

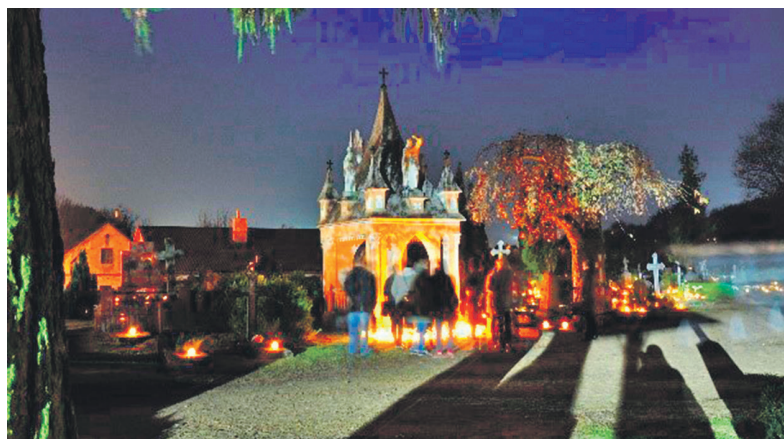
2021 m. sausio 15 dieną minime 250-ąsias tėvo Jurgio Ambrozijaus Pabrėžos gimimo

Liaudies meistro Petro kalendos iš Salantų pagal žmonių pasakojimus iš liepos medžio apie 1936 m. išdrožtas Jurgio Ambrozijaus Pabrėžos biustas, saugomas Kretingos muziejuje. Jolantos Klietkutės nuotr.

metines. Du šimtai metų – tai labai ilgas laiko tarpas, per kurį daug įdomių, nusipelnusių asmenybių pradingo užmarštyje. Tačiau kuklaus vienuolio J. Pa-

ir begaliniai geros širdies žmogus. Nepakanka susipažinti su biografijos faktais, publikacijomis ir mokslo raštais... Norint geriau jį pažinti, reikia suprasti,

J. Pabrėžos kapo koplyčia vėlinių ir Visų šventųjų dienomis. J. Pabrėžos kapo koplyčia.

brėžos vardas tebėra gyvas ne tik Žemaitijoje, bet ir visoje Lietuvoje. Norint giliau pažinti jo gyvenimą, asmenybę ir suprasti jo pavyzdį, nepakanka atsiminti pavardę, nepakanka žinoti, kad tai buvo garsus pamokslininkas

iš kur ėjo tas jo kilnumas, kodėl jo pamokslų žodžiai taip virpino klausytojų širdis, kas buvo jo gyvenimo tikslas ir siekinys, į ką jis kreipė liguosius, klausytojų ir skaitytojų mintis...

Jolanta KLIEKUTĖ

J. Pabrėžos sukurtas herbaras „Dievas mato, laikas bėga, mirtis artėja, amžinybė laukia“, kabėjęs jo celėje, saugomas Kretingos muziejuje.

J. Pabrėžos kapo koplyčia vėlinių ir Visų šventųjų dienomis. J. Pabrėžos kapo koplyčia.

J. Pabrėžos garbei tarpukariu sodintų medžių skverelis.